

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 40. 263-265. 1996.

A budai Ország úti (Margit körüti) „Szent István” patika története

Dr. Zboray Bertalan

Napjainkban – amikor a gyógyszertárak magánkézbe adása megindult és lehetővé vált a gyógyszertárak privatizálása, megvétele – nem érdektelen megismerkedni egy múlt századi patika alapításának történetével abból a szempontból, hogy egy többször is tulajdonost cserélt gyógyszertárat, milyen magánjogi szerződéssel illetve feltételekkel adták-vették elődeink annak idején.

A címben említett gyógyszertár egyik tulajdonosa a szerző családjának „őse”. A családi hagyatékban őrzött „Eladási szerződés”-ből kiderül, hogy a patika „gyökösjogú” (későbbi terminológiával: reáljogú) volt, ami annyit jelentett, hogy a patika már 1855 előtt is létezett, tulajdonosa nem csak gyógyszerész lehetett, de a felelős vezetőnek gyógyszerészi oklevéllel kellett rendelkeznie.

A patika tulajdonosainak időrendi felsorolását *Sztankai István* adattára [1] közli, mely szerint a patika létesítésére *Tóth Ignác* gyógyszerész kapott engedélyt a Helytartó Tanácstól 1795-ben, aki tudunkkal csak névrokona volt családunk patikája megalapítójának, *Tóth János*nak.

Az első jognyertes tulajdonos gyógyszertárának felszerelését, berendezését elkezdte, de a patikát már megnyitni nem tudta, mivel 1796-ban tűzvész pusztította el az egész „Országút” városrészt (1. ábra), melynek a patika is áldozataul esett. A helyreállítást követő évek során *Tóth Ignác* elhunyt, s özvegye – reáljogon – csak 1810-ben tudta a patikát megnyitni. Az akkor még csak épülőben lévő városrészben valószínűleg gyengén jövedelmező patikát, az öz-

vegy 1816-ban eladta *Hoffer Ferenc* gyógyszerésznek, aki azt még abban az évben áthelyezte az „Újlak” (Neustift) nevű városrészbe (1. ábra). A patika azonban ebben – az akkor még gyéren lakott – városrészben sem jövedelmezhetett valami jól, melynek bizonyítéka, hogy a következő három évtizedben a tulajdonosok 4–6 évenként cserélődtek. Végül 1841-ben *Adler Manó* akkori tulajdonosnak támadt az gondolata, hogy a patikát visszahelyezi eredeti helyére az Ország útra (ma Margit krt.). Kérelméhez a Helytartó Tanács a 16.516/1846. sz. rendeletével hozzájárult. Az át- illetve visszahelyezés ellen az irgalmas rend illetékesei panasszal éltek, ugyanis kórházukban akkor már gyógyszertár is működött. A Helytartó Tanács panaszuat azonban elutasította és korábbi rendeletekre hivatkozva megerősítette a patika működési jogát a „Király-hegy utca 11. sz” alatt (ma Bem J. u.).

A patika nélkül maradt Újlak számára 1849-ben még *Adler Manó* folyamodott a Helytartó Tanácshoz egy fiókpatika megnyitásának engedélyezéséért, amit meg is kapott.

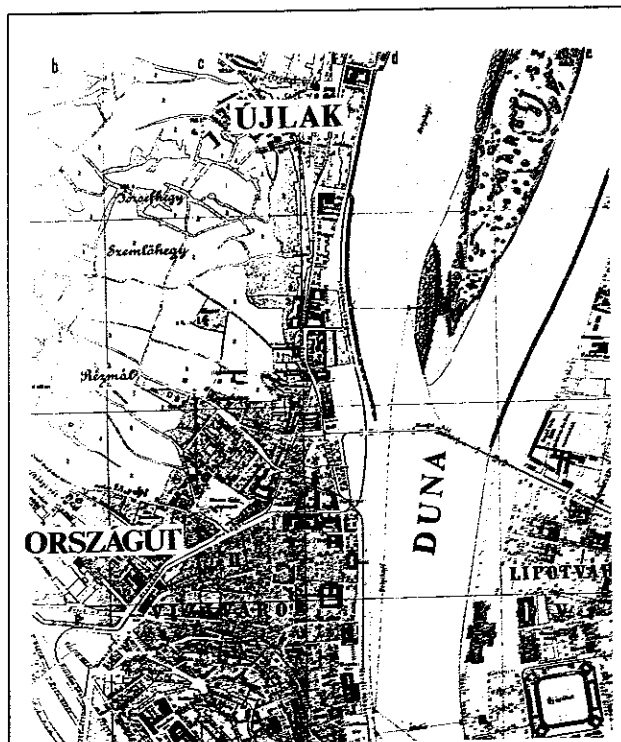
A későbbiekben is változtak a gyógyszertár tulajdonosai: 1852-től *Holly János*, majd 1853-tól *Schwachhoffer Lajos* tulajdonába került mindkét gyógyszertár. Ez utóbbi tulajdonostól vette meg 1855-ben a gyógyszertárakat családunk őse *Tóth János* gyógyszerész, aki tudunkkal *Munkács*on (Bereg megye) született és a pesti egyetemen szerzte meg gyógyszerészi oklevelét 1850-ben [2].

Talán nem érdektelen, ha a család tulajdonában lévő, „Kelt Pesten 1855^{ik} évi Január 9^{ik} napján” datált „Eladási Szerződés”-ből tartalmilag közreadok néhány fontosabbnak ítélt pontot.

Az 1. pont szerint *Schwachhoffer Lajos* gyógyszerész eladja a „Szent Istvánhoz” címzett, a budai országúti, valamint az ahhoz tartozó ujlaki fiókgyógyszertárat, az összes létező felszerelésével – leltár nélkül – *Tóth János* gyógyszerésznek 24 ezer pengőforintért.

2. A szerződés aláírásakor vevő fizessen 2 000 pengőforint előleget.

3. Az átadás 1855. március 1-jén fog megtörténni, amikor is vevő 8 000 pengőforintot „leend” lefizetni.

1. ábra: Az Országút városrészt és Újlak fekvése Budán (Homolka J. után 1896-ban)

4. A fennmaradt 14 ezer pengőforintot vevő tizennégy év alatt (!), évenként egyenlően 1 000 pengőforintos részletekben, mindenkor „Márczius 1-én fizetendi”.

5. A hátrálékos összegért járó 6%-os kamatot évnegyedes részletekben vevő „fizetendi”.

[Meg kell jegyezni, hogy a fiatal Tóth János, a munkácsi iparos (kőműves) fia, anyagi segítséget hazulról nem kaphatott. De az eladási szerződés vitán felüli előnyös fizetési feltétele, jó üzleti érzékre, valamint arra enged következtetni, hogy a gyógyszertár vásárlásához szükséges kezdő tőkét Tóth a gyógyszerészségédi jövedelméből, illetve a feltehetőleg előnyös házasságkötésével biztosította. Sajnos, korán megözvegyült.]

A 11-ik pontban utalás történik arra, hogy az eladó 1855 március 1-jén köteles a gyógyszertár melletti egyik szobát a vevőnek lakásul átengedni, hogy a gyógyszertárra vonatkozó, akkor már általánosan kötelező éjszakai ügyeletet elláthassa. A szerződésnek ez a pontja arra utal, hogy Tóth János akkor már egyedül élt, amit a fennmaradt második házasságlevele (1857) is alátámaszt, ugyanis családi állapotául „özvegy”-ként van feltüntetve.

A szerződés 12. pontjából kiderül, hogy a ház, melyben a gyógyszertár működött, nem volt Tóth János birtokában; ezt a „házbér-fizetés” módozatról szóló megegyezés is rögzíti.

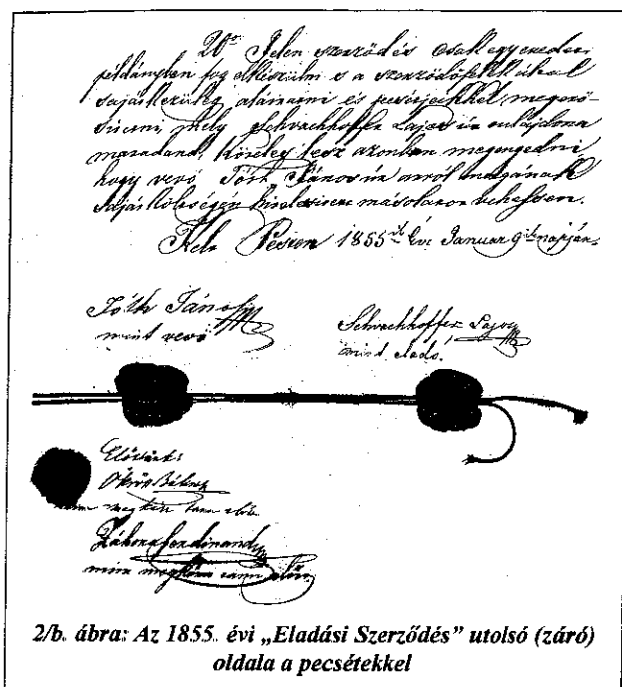
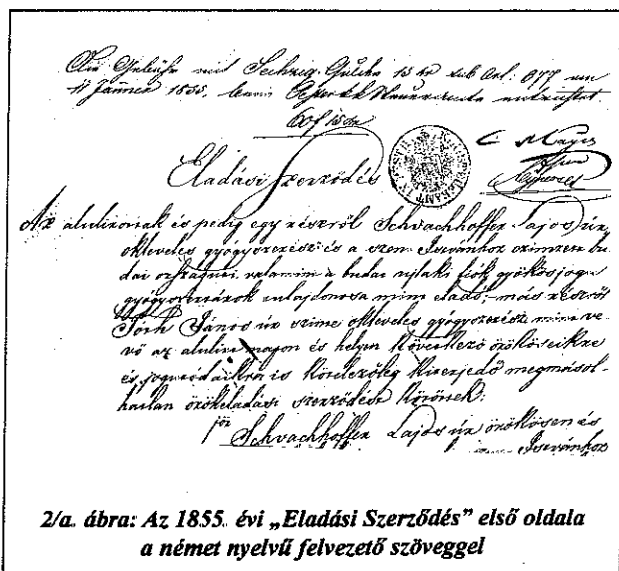
A 14-ik pont a korábbi számlaköveteléseket engedi át Tóth János vevő úrnak.

A 16-ik pontban az eladó kötelezi magát a kötbérként kifizetett 2 000 pengőforintot az átadáskor visszafizetni, amennyiben a vevő pontosan fizet.

A 19-ik pontban „minden költség vagy díjjak” fizetésére a vevő kötelezi magát.

A 20-ik pont leszögezi, hogy az „Eladási Szerződés” egy eredeti példányban készült, s az Schwachhoffer Lajos eladó tulajdona, míg Tóth János vevő a szerződésről saját költségén másolatot készíthet.

A kézzel írt – a kor (a Bach-korszakban vagyunk!) jogszokásai szerint, német nyelvű felvezető szöveggel induló (2/a. ábra) – 5 oldal terjedelmű, magyar nyelvű szerződés utolsó oldalán, a szerződő felek pecsétviasszal megerősített aláírása, valamint a tanúként felkért Ökrös Bálint és

Záhona Ferdinánd ugyancsak pecsétviasszal megerősített aláírásai olvashatók (2/b. ábra).

1867-ben létrejött a kiegyezés Magyarország és Ausztria között. Ezt követően Pest és Buda is ugrásszerűen fejlődésnek indult, melynek következtében az Újlak városrész is népesedni kezdett. A fiókgyógyszertár forgalma megnőtt, értéke ezzel megnövekedett, ezért az öregedő Tóth János elhatározta annak eladását már csak azért is, mert egy tervezett házvásárláshoz pénzre volt szüksége. Ezért kérelemmel fordult – Galló Samu gyógyszerésszel közösen – a felelős Magyar Minisztériumhoz a fiókpatika „anyásítása” iránt, melyet a hatóság jóváhagyott. 1874-ben a gyógyszertár Galló Samu tulajdonába került [3]. Az adásvételi szerződésről iratok nem maradtak fenn.

***

Az eddigiekben tárgyalt Országút városrészi „Szent István” gyógyszertár, több mint 70 éven át volt a Tóth család birtokában, ami szó szerint értendő, mivel Tóth-papa népes családjából két fiát gyógyszerésznek nevelte, két lányát pedig gyógyszerészhez adta feleségül.

A korabeli szaklapok szerkesztői által évenként kiadott zsebnaptárakban [4] a múlt század közepéig visszalapozva, nyomon követhetjük a tulajdonosok névsorát és azok változásait. A legrégebbi (1862) kötetben Tóth János neve már szerepel, mint a „Szent István” gyógyszertár – fiókkal Újlakon – tulajdonosa. A Gyógyszerészek Évkönyve [5] 1883-tól Wimmerth Károly gyógyszerészt tünteti fel, mint felelős vezetőt. Wimmerth szintén munkácsi származású – talán távoli rokon is volt –, ezért feltételezhető, hogy Tóth János társul vette maga mellé a reáljogú patikába.

Említésre érdemes még, hogy Tóth idősebb fia, az ifjabb János, aki 1887-ben Budapesten szerzett gyógyszerészi oklevelet [6], nem vett részt a családi patika vezetésében, ugyanis a már említett Gyógyszerészek Évkönyvében – 1887-től, az 1900-ban bekövetkezett haláláig – a

budapesti Király u. 51. szám alatt működő „Isteni Gondviselés” gyógyszertár tulajdonosaként szerepel.

Tóth második fia *József* – diplomája megszerzése után – 1902-től lett a patika tulajdonosa. Közel három évtizedig vezette a gyógyszertárat, többnyire alkalmazottak közreműködésével, ő ugyanis amolyan „világfi” volt, utazott, járta Európa országait. Végül 1928-ban eladta az állagában már elöregedett gyógyszertárat *Kerpel Pál* gyógyszerésznek. Az új tulajdonos a patikát rövidesen a ferences rendház mellé telepítette át, ezzel lehetőséget adva Tóth Józsefnek arra, hogy a korábbi terveinek megfelelően, a patika helyére emeletes bérházat építtethessen.

A „Szent István” gyógyszertár éveit azonban már meg voltak számlálva. A II. világháborúban, Buda ostromakor,

az épület súlyosan megrongálódott, újjáépítésére nem került sor.

IRODALOM

1. *Sztankai I.*: A budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok Budapest, 1935. 165 oldal – 2. A Pázmány Péter Tudományegyetem anyakönyve, 1850. II. köt. – 3. Fővárosi Levéltár VI 807–1874. – 4. *Schädy Sándor (szerk.)*: Gyógyszerészek Naptára, 1862. – 5. *Koritsánszky Ottó (szerk.)*: Gyógyszerészek Évkönyve, 1883. – 6. Budapesti Orvostudományi Egyetem anyakönyve, 1887. II. köt.

B. Zboray: *The history of the “Holy Stephan” pharmacy in the second district of Buda.*

Szerző címe:

(Budapest, Garas u. 9. – 1026)

Kétszáz éves a homeopátia és 5 éves a Magyar Homeopata Orvosi Egyesület

ebben az évben.

Ebből az alkalomból Nemzetközi Homeopátiás Kongresszust szervezünk a Nemzetközi Homeopátiás Orvosi Liga támogatásával Budapesten 1996. november 9–10-én.

Fő témakörök: In memoriam Samuel Hahnemann • A homeopátia lehetőségei a prevenció terén • Homeopátiás kutatások • Költséges vagy gazdaságos gyógymód-e a homeopátia.

Részvételi díj: július 31-ig történő befizetés esetén: 7800 Ft.

Érdeklődni Bodnár Andreánál lehet a 266-7836-os telefonon, vagy a 266-6006-os faxon.